

DÍL PRVNÍ

MŮŽEME NĚMECKU VĚŘIT?

SLOVO NA ZAČÁTEK (1)

"Stalo se módou sezony do nepravostí rázně tepat..", zpívá náš oblíbený básník. V našem polistopadovém životě tento slogan prochází zvláštní deformací. Netepe se totiž převážně do nepravostí současných a máme jich věru požehnaně. Aféry se nám valí jedna za druhou, působí však jen drobné vlny na hladině našeho veřejného dění, které se po nich nadmíru rychle uklidňuje aniž by byl vyvolán větší ohlas a dopad. Aniž by byly preventivně odstraňovány jejich příčiny. O to se starají vládnoucí politické špičky a jim posluhující novináři a další ochotní pomocníci. Nutno konstatovat, že se to většinou pořád daří.

A když už máme nepravosti, které nehodláme smést ze stolu a naopak je pořád snaha je živit a využívat, tak jsou to nepravosti typu "dědictví komunistické minulosti" /za komunismu jak známo byly obdobným způsobem využívány "kapitalistické přežitky") - proto se třeba tolik dokážeme vzájemně vyčerpávat zákony o zločinech komunismu, lustračním zákonem a jinými "žhavými" nápravnými akcemi. Nebo je to velmi často i kritika našich národních vlastností - rozuměj Čechů a Moravanů. Někdy se zdá, že jsme snad ti nejhorší na celém širém světě, samozřejmě i tady zpravidla díky našemu zaostání a morálnímu i intelektuálnímu poklesu založenému čtyřiceti lety existence v komunismu. Že jsme se místo toho raději nevystěhovali někam na měsíc....

Jen a jen proto se prý také u nás projevují ty či ony velké i menší společenské problémy. Netepe se do nepravostí nahoře - i když právě tady všechno špatné začíná - ale jen těch dole, tedy do obyčejných lidí a jejich "nedostatků". Zkrátka jako tomu bylo za totality i dnes platí, že "my na Hradě to děláme dobře, ale národ nám nerozumí - proto je třeba vyměnit národ". Nová strana a vláda nic - oni jsou muzikanti. Neboť právě zpravidla odtud - shora - takové negativní hodnocení našich národních vlastností přichází a odtud se mezi nás všechny "přízemní plebejce někde dole" šíří. Tak se prosazuje "účelový" mýtus o naší špatné české národní povaze, o naší mizerné morálce. Všechno dohromady to působí jako součást jakési přeškolovací a uvědomovací akce, nutného pokání jemuž se musíme podrobit, abychom byli hodni našich nových pánů i okolního vyspělého světa. Abychom si snad proboha moc nevyskakovali. Vpravdě však podle starého českého přísloví spíše platí, že "podle sebe soudím tebe".

Obzvlášť si v takovém hodnocení a poučení libuje náš milovaný pan prezident, zřejmě proto, že nás chce přivést na tu lepší cestu podle jeho vzoru, aby se už za nás nemusel ve světě stydět. A jeho iniciativu v tomto směru vděčně přejímají a šíří další vysoce "renomovaní" psavci a mluvkové. Rozměňují takový přístup bez přemýšlení a bez výhrad, aspoň se tak určitě trefí a ještě se přitom zavděčí. A samozřejmě sledují tím i své vlastní zájmy - strana a vláda nás "shazuje" proto, aby se jí s námi lépe mávalo, aby se jí u nás lépe vládlo. Politici vůbec chtějí ukázat, že pokud jsou špatní tak jen proto, že jsou našim obrazem, obrazem "svého" vadného národa. Různí intelektuálkové si tak dodávají sami sebevědomí, vemlouvají se nám tím do role morálních vzorů. Církevní kruhy proto, aby na tom prokazovaly svoji pravdu, podle nich jsme proto tak špatní, že se od jejich nejpravější víry a od nich vůbec odvracíme /je to proto jakási forma "božího trestu"/.

Myslím si proto, že je třeba se na naši národní povahu, na naše chování a jednání - pokud se dá více či méně spolehlivě hodnotit - podívat podrobněji a objektivněji. Bez plytkosti, povrchnosti a slovních klišé. Posoudit v té souvislosti i dobové podmínky, v nichž jsme byli a jsme zasazeni, v nichž všichni žijeme. Z mé strany jde o zamýšlení občana, který k takové

analýze není nějak profesně kvalifikován. Ale myslím si, že pokud u nás mohou působit a publikovat jako "významní historici" třeba Pithart nebo dokonce Mlynárik, nemusí se ostýchat k této problematice vyslovit ani filozofující, historizující a sociologizující národohospodář. Konečně vlastní názor si čtenáři udělají stejně sami.

V Praze, 15. září 1995

I. NAŠE MÍSTO VE SVĚTĚ (úvod)

*"Jsme malí, zdaleka
však nepatříme k nejmenším"*

Od dětství jsme slyšeli, že naše historická česká a samozřejmě i moravská země - dnes naše Česká republika - je zemí nesmírných přírodních krás a kulturního bohatství. Že Praha je jedním z nejkrásnějších měst světa. Že zahraniční návštěvník u nás najde všechno co hledá, s výjimkou moře. Že Češi - správněji Češi a Moravané /dále budu většinou používat pojem "český" i když podle mého soudu by bylo daleko správnější používat pojem "českomoravský" národ nebo stát. Zkratku "ČR" nebo ČM pak použijí místo pojmů Česko, Českomoravsko, české země, země koruny české apod.) jsou národem holubičím. Že naše české dívky jsou snad nejhezčí na světě. Že na našem území vznikla a existovala Sámova říše v 7. století jako první slovanský stát, že jsme měli už v 9. století mocnou středoevropskou říši Velkomoravskou, ve 13. století mocné a bohaté království Přemysla Otakara II nebo-li krále železného a zlatého, že náš český stát byl zejména ve 14. století mocenským centrem tehdejší svaté říše římské národa německého, že naše první republika byla ve třicátých letech významným ostrovem demokracie v Evropě atd. atd.

Každému i mně se to dobře poslouchá. Konečně to patří k potřebnému a chvályhodnému patriotismu, k posilování národního sebevědomí a přiměřené hrdosti. Není to vůbec nějaká naše zvláštnost, dělá to v podstatě každý národ a stát. Každý z nich se snaží více méně jednostranně svůj význam trochu nafouknout, vyzvednout tzv. světlé stránky své historie, života i přírody a na druhé straně potlačit a často i zamlčet to, za co by se mohl nebo měl stydět. Stačí srovnávat vlastní "dějepisy" různých významných okolních států, zejména pokud jde o výklad událostí, které jsme s nimi měli nebo máme společné, cestovní průvodce, muzejní expozice, literaturu, nebo třeba jen informace místních sdělovacích prostředků.

Myslím, že je třeba odmítat různá "sebemrškačství", které nám - tedy českému národu - ve srovnání se skutečným stavem věcí nabízí někteří naši současní "vedoucí" politici a jim ochotně přísluhující intelektuálové, historici či novináři. Je hloupost podléhat vnučování názorů, podle nichž jsme jako národ - zejména v důsledku čtyřiceti let našeho žití v komunismu - zklamali, máme pokleslou morálku, a všechno se musíme znovu učit od vyspělého světa západních demokracií od samého začátku. Zkrátka často to vypadá tak, že na nás chlup není dobrý.

Věřit tomu by byla hloupost. Je totiž snadné prohlédnout důvody takového přístupu těchto "takéčeských" představitelů. Jistě se tak neděje ze samé lásky k nám obyčejným čechomoravanům. Jde jim jen o to, aby národ byl pokornější a ochotně se jim podroboval, aby se jim lépe vládlo. Aby se nad ním oni sami se svoji "vysokou morálkou a intelektem" mohli cítit povzneseni, aby se vypěstovalo a upevnilo naše poddanství a pokora vůči mocným zahraničním sousedům.

Ale stejně tak nerozumné by bylo "růžové pojmání" této problematiky a zavírání očí před skutečností. Samozřejmě naše země je nám drahá a je pro nás samé nejkrásnější proto, že to je naše vlast, náš domov. To ale neznamená, že jsme pupkem světa nebo aspoň Evropy, že jsme nějak zvlášť pro jiné důležití, že naše země a náš národ jsou skutečně něčím v pozitivním smyslu zvlášť mimořádní. Strkání hlavy do písku nám nejen nijak nepomůže, ale naopak nás může jen poškozovat, může nás v očích druhých jen "shazovat". Neboť pokud se máme skutečně považovat za plně rovnocenné s jinými vyspělými zeměmi, pak prvním stupněm k tomu je reálně ocenění a uvědomění si našich faktických vlastních možností, nedostatků a chyb - a samozřejmě i případných předností.

Máme u nás mnoho velice krásných a příjemných přírodních krás, míst a měst. Ve svém životě jsem byl v několika desítkách zemí. Nemohu je samozřejmě spolehlivě hodnotit, ale vím, že krásná příroda, města, památky i krásná děvčata jsou všude - a je jich v podstatě tím více čím jsou příslušné druhé země rozlohou a tedy i přírodou větší - což vynikne zejména tam, kde jsou k tomu navíc i čisté, úpravné, kde je pořádek a klid. A právě k tomu my máme bohužel pořád až zbytečně moc daleko - viz příklad krásné Prahy znevážené špinavými ulicemi, masovou prostitucí a kapsáři v jejím centru, či světově proslulými zlodějskými taxikáři. Máme pěkné hory, kopce a lesy ale většinou silně zaneřáděné elektrárenským popílkem a škodlivými zplodinami všeho druhu, hlavně v důsledku desetiletí trvajících masového spalování nekvalitního hnědého uhlí. V ničení přírody pokračujeme i dnes - viz případ výstavby nové cementárny Tmaň v srdci Českého krasu. Máme četné zajímavé památky, ale co to je třeba ve srovnání s Itálií. Navíc se nám zásluhou zlodějských a podvodnických gangů jejich mobiliář denodenně vypařuje do "světa", zatímco stavby v důsledku jejich zchátralosti nám padají čím dál víc na hlavu.

Takže v tomto směru nemůžeme být nijak zvlášť na sebe a naši zemi pyšní. Neměli bychom si to zastírat ale skutečně něco podstatného udělat pro to, abychom taková naše "specifika" zlikvidovali nebo aspoň důkladně omezili a to co nejrychleji. Konečně náš "význam" ve světě soustavně upadá a to ve značné míře už z objektivních a na nás v podstatě nezávislých demografických důvodů.

Náš národ doma čítá necelých 10 milionů /další asi milion čechomoravanů je v zahraničí). Protože počet obyvatel světa se nyní (1995) pohybuje okolo 5,7 mld. osob, představujeme jen asi 0,17% ní podíl, a podle demografických odhadů zhruba za čtvrt století tento náš podíl dále poklesne a to nejvýše na 0,1%. Pokud si pro názornost představíme svět jako vesnici s 570 obyvateli, tak my všichni dohromady jsme jen 1 - slovy jeden - z nich /na druhé straně 125 z nich jsou Číňané).

Ukažme si tento vývoj a soustavný pokles našeho demografického podílu v delší časové řadě /údaje o obyvatelstvu světa podle knihy J. Vallina: Světové obyvatelstvo, Academia 1992, o českém obyvatelstvu v ČM dle Demografické příručky vydané FSÚ v r. 1982) - obyvatelé v mil. osob:

Rok	Svět	Čechomoravané	Podíl v %
1850	1.170	4,37 (r. 1857)	0,37
1900	1.610	5,85	0,36
1930	2.070	7,30	0,35
1950	2.510	8,34	0,33
1980	4.450	9,73	0,22

Je zřejmé, že pokles našeho významu se nesmírně zrychlil zejména v posledních desetiletích. To by nás nemuselo tak mrzet, protože v tomto ohledu jsme na tom zhruba stejně jako ostatní tzv. vyspělé západní evropské národy, především v důsledku demografické exploze v rozvojovém světě. Daleko horší pro nás je pokles ekonomický, ne ani tak ve vztahu ke světu, jako právě k těmto zmíněným zemím. Prokazuje to ještě daleko rychlejší snižování podílu naší celkové produkce, to je hrubého domácího produktu a vývozu na celkové produkci a vývozu světa (svět = 100%). Tady ovšem můžeme být daleko méně přesní než tomu bylo v případě obyvatelstva.

Naši výchozí pozici českých zemí můžeme hledat někde na sklonku existence Rakouska-Uherska, resp. jeho "předlitavské" (rakouské) části, tedy zhruba v r. 1914. Jak známo, tehdy jsme představovali průmyslově a tedy i ekonomicky nejvyspělejší oblast mocnářství. Nutno ovšem mít v patrnosti, že v této době monarchie zaostávala ekonomicky za všemi významnými státy tehdejšího světa s výjimkou Ruska. Celkovým objemem produkce patřila asi na 6.

místo ve světě, zatímco v ekonomické úrovni měřené produkcí na obyvatele až na 9. až 10. místo /tzn. až za Belgii, Holandsko, Švýcarsko, Švédsko). V jeho rámci pak asi 1/3 obyvatelstva (našich zemí) v Předlitavsku vyráběla asi 2/3 jeho průmyslové produkce s tím, že současně ze 2/3 tato výroba ovšem byla v rukou rakouského a německého kapitálu.

Během první republiky se naše ekonomická váha snižovala, a to nejen v důsledku mimořádně tvrdého dopadu světové hospodářské krize v třicátých letech. V letech 1929 až 1937 se náš podíl (bez Slovenska a Podkarpatské Rusi) na světové průmyslové výrobě snížil z 1,5 na 1,2%, na světovém vývozu pak z 1,9 na 1,6%. Ekonomickou úroveň, tj. hodnotou produkce na obyvatele jsme byli v r. 1938 asi na 15. místě ve světě. Situace se v tomto směru dále horšila v důsledku Mnichova, německé okupace a 2. světové války, takže v r. 1948 až 1950 se naše ekonomická úroveň posunula na 18. až 20. místo (podíl na světovém hrubém domácím produktu byl odhadnut na 0,5 až 0,7%), a podíl vývozu se snížil až asi na 0,9 až 1,2% světového exportu (dle Hospodářských dějin Československa autora V. Průchy, Svoboda 1974 a knihy Světové hospodářství autora V. Pavláta, Svoboda 1970).

Za 42 let komunistického období se naše relativní zaostávání dále prohlubovalo. Zhruba v r. 1985 už náš podíl na světovém HDP klesl až asi na 0,2 až 0,3%, resp. vývoz asi na 0,5 až 0,6% světového exportu. Na světovém žebříčku nás předešlo dalších asi 5 zemí (především nově zbohatlé ropu exportující země), v tom snad i bývalá NDR. Dohánělo(?) nás Maďarsko. Ekonomická úroveň SRN (bez NDR) byla zhruba 3 až 4 x vyšší než naše.

Tento propad se ještě rasantně urychlil v době naší první kapitalistické "pětiletky", tj. v letech 1990 až 1994. To už nás ekonomickou úroveň předešly poslední dříve zaostalé země evropského západu (Španělsko, Kypr, Portugalsko, Řecko), nově industrializované země Východní a Jihovýchodní Asie (Hongkong, J. Korea, Tajvan, Singapur), Slovinsko, Maďarsko, a dohání nás i Polsko. Na zmíněném žebříčku jsme tedy poklesli o dalších 8 až 10 míst, a vlastně jsme tak byli z okruhu ekonomicky vyspělých zemí vyřazeni. Ekonomická úroveň současného SRN - to je po zahrnutí "chudobné" NDR - je už nejméně 5 až 6 x vyšší než v ČR. Náš podíl na světovém HDP nepřesahuje 0,15%, na světovém exportu 0,3%.

Bylo by tedy nadnesené tvrdit, že v tomto ohledu můžeme být jenom skromní, právě tady se totiž máme nejvíce za co stydět. Protože to není totéž co "objektivní" demografický úpadek, to je reálná vizitka mizerného hospodaření našeho národa a země, přičemž ke zhoršování došlo už v první republice, mírně pokračovalo během období totalitního komunismu a mimořádně se zrychlilo v současném období restaurovaného kapitalismu.

Někdy jsou pokusy vymlouvat se v tomto směru na nepříznivé přírodní podmínky a zdroje. Ale to není opodstatněné. Máme dostatek kvalitní zemědělské půdy v relativně dobrých klimatických podmínkách, což více než odpovídá většině evropských zemí /s výhradou býv. SSSR/. Jsme nad jejich průměrem pokud jde o výměru lesů. Máme relativně dobré postavení v geologických zásobách uhlí, zejména hnědého. Nemáme sice zdroje ropy a zemního plynu, jakož i neergetických nerostných surovin, což ale platí i pro většinu ostatních zemí Evropy /kromě Ruska, Norska a V. Británie, a u zemního plynu i Holandska/.

Přesto chci poukázat na rozhodující a nepopíratelnou - i když dosud zamlčovanou - hlavní příčinu našeho ekonomického zaostání. Byl jí několik desítek let trvající přesun ohromné části našich vlastních zdrojů a prostředků ve prospěch budování a rozvoje Slovenska (za první republiky navíc i Podkarpatské Rusi), který zdaleka přesahoval naše reálné možnosti. Hlavní část z toho byla takto "darována" po roce 1945, a zejména pak v normalizačních sedmdesátých a osmdesátých letech. To přesáhla výrazně naše možnosti a stálo nás to "krk". Tato primární věcná příčina daleko přesáhla negativní vlivy komunistické ideologie, státního vlastnictví nebo centrálního plánování. Na tomto faktu nezmění nic ani nebezpečí, že nás v dalších letech ekonomicky může předejít ještě dokonce i Slovensko, což není vzhledem ke katastrofickému způsobu "transformace" a hospodaření v naší zemi zdaleka vyloučené. Alespoň výsledek bilancování naší první "kapitalistické pětiletky (let 1990 až 1994)" to potvrzuje.

